

kun indirekte (via transaktionsbehovets ændring) og kun svagt påvirket. Efter Zeuthen's make-up skulle imidlertid offentlige myndigheder reagere overfor nedgangen i aktivitet med en rentenedsættelse med påfølgende investeringsstigning. Resultatet ligner til forbløffelse klassisk teori. Men: 1) der ses ganske bort fra størrelsesordenen af diverse elasticiteter som f. ex. investeringernes rentelasticitet eller rentens elasticitet m.h.t. pengemængden; 2) der ses bort fra, at de veje, ad hvilke processerne virker, er og bliver forskellige; 3) der ses bort fra, at de relevante institutioner, som erfaringen viser, kan have andre (modstridende) målsætninger end netop bestemt indkomstniveau; 4) der tages i det hele for let på både de principielle og konkrete vanskeligheder, som må rejse sig, når man ikke alene lader borgernes adfærdsmønster indgå i en model, men tillige indbygger institutioner som stat og centralbank.

Zeuthen's oplæg er metodisk af stor interesse for så vidt som spørgsmålet om, hvor langt man skal lade sin model gå, er et helt centralt spørgsmål. Men som det fremgår, vil jeg stille mange spørgsmålstejn ved den givne analyse. Sat på spidsen synes Zeuthen's opfattelse at være, at Keynes' indsats består i at påvise konsekvenserne af, at lønnen er trægt bevægelig nedad, jfr. Modigliani, *Econometrica*, 1944. Pladsen tillader ikke at gå ind på en nærmere diskussion, men det er mig ikke muligt at se, at man på denne måde kan give sine læsere et indtryk af modellen i *General Theory*. Det afgørende er dog, at den mekanik, som antages at virke, er en ganske anden end den, der virkede i klassikernes modeller (— idet »klassikerne« her tages i Keynes' forstand). Dette forhold ændres ikke af, at de bedste blandt klassikerne (herunder Wicksell, derimod næppe, som undertiden påstået, Schumpeter) har stærke tilløb til lignende ræsonnementer.

Hertil kommer nu videre, at så vidt jeg kan se trylles det Keynes'ske problem — hvorledes kan man have ligevægt med underbeskæftigelse? — væk hos Zeuthen. Når man argumenterer, at offentligt indgreb mere eller mindre vil fjerne underbeskæftigelsen — ja så er problemet jo borte, før man får begyndt.

I relation til renteteorien hos Zeuthen må jeg iøvrigt bemærke, at jeg ikke klart ser, hvorfor Zeuthen ikke, når det drejer sig om rentens indpasning i det almindelige »netværk af delsammenhænge«, kan acceptere Hick's fremstilling. Dette spørgsmål fører imidlertid over i bogens centrale dele: mikroteorien, som nærværende anmelder med flid ønsker at undgå. Som allerede nævnt er mikroteorien bogens altovervejende emne. Det følger heraf, at det ovenfor anførte alene er bemærkninger til et tæppes frynser. Tæppets vævning er uberørt heraf.

MARKEDSFORMER OG SAMFUNDSSTRUKTUR (1)

Af Erik Johnsen*

Om sit formål med bogens fjerde afsnit (Forms of Market and Structure of Society) siger Zeuthen (s. 225):

»The purpose of this part is to examine some of the most important forms of market and society and to see what influence they have on the relation between the various economic groups and on economic development as a whole«.

Man kan her rejse spørgsmålet om, hvad professor Zeuthen forstår ved »examine«. Der er som bekendt flere måder at undersøge det økonomiske liv på. De relevante synsvinkler, der i denne forbindelse kan blive tale om ifølge hen-

* Assistent ved Det økonomiske Forskningsinstitut, Handelshøjskolen i København.

kun indirekte (via transaktionsbehovets ændring) og kun svagt påvirket. Efter Zeuthen's make-up skulle imidlertid offentlige myndigheder reagere overfor nedgangen i aktivitet med en rentenedsættelse med påfølgende investeringsstigning. Resultatet ligner til forbløffelse klassisk teori. Men: 1) der ses ganske bort fra størrelsesordenen af diverse elasticiteter som f. ex. investeringernes rentelasticitet eller rentens elasticitet m.h.t. pengemængden; 2) der ses bort fra, at de veje, ad hvilke processerne virker, er og bliver forskellige; 3) der ses bort fra, at de relevante institutioner, som erfaringen viser, kan have andre (modstridende) målsætninger end netop bestemt indkomstniveau; 4) der tages i det hele for let på både de principielle og konkrete vanskeligheder, som må rejse sig, når man ikke alene lader borgernes adfærdsmønster indgå i en model, men tillige indbygger institutioner som stat og centralbank.

Zeuthen's oplæg er metodisk af stor interesse for så vidt som spørgsmålet om, hvor langt man skal lade sin model gå, er et helt centralt spørgsmål. Men som det fremgår, vil jeg stille mange spørgsmålstejn ved den givne analyse. Sat på spidsen synes Zeuthen's opfattelse at være, at Keynes' indsats består i at påvise konsekvenserne af, at lønnen er trægt bevægelig nedad, jfr. Modigliani, *Econometrica*, 1944. Pladsen tillader ikke at gå ind på en nærmere diskussion, men det er mig ikke muligt at se, at man på denne måde kan give sine læsere et indtryk af modellen i *General Theory*. Det afgørende er dog, at den mekanik, som antages at virke, er en ganske anden end den, der virkede i klassikernes modeller (— idet »klassikerne« her tages i Keynes' forstand). Dette forhold ændres ikke af, at de bedste blandt klassikerne (herunder Wicksell, derimod næppe, som undertiden påstået, Schumpeter) har stærke tilløb til lignende ræsonnementer.

Hertil kommer nu videre, at så vidt jeg kan se trylles det Keynes'ske problem — hvorledes kan man have ligevægt med underbeskæftigelse? — væk hos Zeuthen. Når man argumenterer, at offentligt indgreb mere eller mindre vil fjerne underbeskæftigelsen — ja så er problemet jo borte, før man får begyndt.

I relation til renteteorien hos Zeuthen må jeg iøvrigt bemærke, at jeg ikke klart ser, hvorfor Zeuthen ikke, når det drejer sig om rentens indpasning i det almindelige »netværk af delsammenhænge«, kan acceptere Hick's fremstilling. Dette spørgsmål fører imidlertid over i bogens centrale dele: mikroteorien, som nærværende anmelder med flid ønsker at undgå. Som allerede nævnt er mikroteorien bogens altovervejende emne. Det følger heraf, at det ovenfor anførte alene er bemærkninger til et tæppes frynser. Tæppets vævning er uberørt heraf.

MARKEDSFORMER OG SAMFUNDSSTRUKTUR (1)

Af Erik Johnsen*

Om sit formål med bogens fjerde afsnit (Forms of Market and Structure of Society) siger Zeuthen (s. 225):

»The purpose of this part is to examine some of the most important forms of market and society and to see what influence they have on the relation between the various economic groups and on economic development as a whole«.

Man kan her rejse spørgsmålet om, hvad professor Zeuthen forstår ved »examine«. Der er som bekendt flere måder at undersøge det økonomiske liv på. De relevante synsvinkler, der i denne forbindelse kan blive tale om ifølge hen-

* Assistent ved Det økonomiske Forskningsinstitut, Handelshøjskolen i København.

synet til, at bogen er en lærebog beregnet på økonomistuderende, må være enten en ren deskriptiv fremstilling af markedsformerne, som forfatteren ser dem, eller en pragmatisk fremstilling, hvor forfatteren præsenterer modeller, der udtaler sig om, hvorledes et økonomisk problem bør løses under hensyntagen til et givet formål. Kombinationen af disse to fremstillingsmåder, hvor man snart beskriver, og snart vejleder, er måske mindre velegnet i en lærebog.

I fjerde afsnit har Zeuthen imidlertid anvendt alle tre muligheder, hvilket da også til tider gør det vanskeligt for læseren at have present, om forfatteren nu siger noget om virkeligheden, eller om han præsenterer en model af mere eller mindre abstrakt karakter.

I kapitlet Aims and Behavior, s. 305 siger professor Zeuthen generelt om hele sin beskrivelse af markedsmekanismen, virksomhedernes handlingsparametre og handlemåde klart, at det, han har tilstræbt, har været en pragmatisk fremstilling. Det hedder (s. 305):

»In the preceding chapters we have largely confined ourselves to considering the way in which firms would behave under different market conditions, provided they maximized their profit in the short or in the long run. It is presumably a justified belief, held by most economists, that such deductive investigations of the solution of the problem of profit maximation may at least offer some guidance as to actual economic behavior«.

At man også i fjerde afsnit kan finde eksempler på en ren beskrivelse af, hvorledes folk handler, har man i det senere kapitel om Experience in Market Forms and Price Policy, hvor bl. a. Oxfordundersøgelsen er omtalt. Zeuthens forsøg på at få Oxfordundersøgelsens resultater til at harmonere med den gængse model for monopolistisk prisfastsættelse, er et værdifuldt eksempel på en kombination af pragmatisk og deskriptiv økonomi. Andre steder er de to forskellige analysevinkler måske anvendt sammen på en mindre heldig måde, så man har svært ved at holde dem ude fra hinanden — således i kapitlet om Collective Behavior.

En anden vanskelighed, der melder sig ved læsningen af fjerde afsnit, er den, at man ikke altid er klar over, hvornår man læser noget originalt, og hvornår forfatteren refererer. Der er mange referencer, men fremstillingen er ofte så personlig, at der ikke er tale om at »referere« i almindelig forstand. Dette gør det yderligere vanskeligt at forstå analyserne ud fra skillelinien deskriptiv og pragmatisk teori, idet det, forfatteren til syvende og sidst analyserer, i de fleste tilfælde er andre forfatters udsagn om, hvad de mener er økonomisk virkelighed, og hvorledes man bør handle, hvis man vil opnå et givet mål. Dette er et andet materiale at forske i end selve den økonomiske virkelighed, og forfatteren burde måske slå dette helt fast.

Da bogen således indeholder en blanding af dogmehistorie og originale betragtninger, får læseren utvivlsomt større udbytte og inspiration af Zeuthens bog, hvis han læser den som et personligt, dybtgående studium af væsentlige dele af økonomisk teori og virkelighed end som en egentlig lærebog i økonomi.

I indledningen til Part Four hedder det (s. 226):

»Theory must in this case merely establish a set of possibilities rather than a direct description of economic conditions as they are, but a number of viewpoints and models to be used in studying the varying and extremely complicated actual market forms and specific cases«.

De *modeller*, man i afsnittet præsenteres for, har — og må vel ifølge bogens formål have — en ret generel karakter. Der er modeller for prisfastsættelsen under monopol og fri konkurrence, der er markedsmodeller, der er parameter-

modeller o.s.v. Selv om de ikke giver et fuldstændigt overblik over den del af driftsøkonomien, der beskæftiger sig med markedsfænomener, giver de dog studenten en vis referencebaggrund for det økonomiske livs mangfoldighed. Han er næppe blank, når det gælder analyse af et konkret markedspøblem, hvis han vil gøre sig den ulejlighed at komme til forståelse af disse modeller.

Her kan indskydes, at det, det drejer sig om for en økonom, er at opstille en model for det konkrete problem, han arbejder med. Men hvor i denne modelsamling eller andet steds i Zeuthens bog, har man et kapitel om, hvorledes man stiller en økonomisk model op, en systematisk gennemgang af kriterier for modelopstilling?

Ser man bort fra modellernes generelle formulering, har de den gennemgående svaghed, at de næsten alle er formuleret med gevinstmaximering som målsætning, jfr. s. 226:

»As a starting point for the discussion we assume a rational maximization of profit. But in several places, especially in chapters 59 and 61 we introduce other assumptions and discuss problems of the actual behaviour of firms«.

Da folk ikke handler rationelt, medmindre man definerer deres handlemåde som værende rationel, var det måske nærliggende i stedet at starte med en målsætningsmodel for en virksomhed, hvor man viste, hvorledes de forskellige del-målsætninger spiller sammen med og mod hinanden med forskellig vægt til forskellige tider. Herefter kunne man pille en speciel model ud, og lade denne danne grundlaget for de pædagogiske begyndelsesræsonnementer. Det føles utilstrækkeligt blot at nævne målsætningsforbistringen, som det sker i kapitel 59.

Dette med målsætningsforbistringen fører naturligt over i spørgsmålet om modellernes grad af bestemthed.

De fleste modeller i dette afsnit er determinerede, medens enhver markedsmodel efter sin natur må være stokastisk. Ganske vist bruger Zeuthen dette princip i kapitel 57 om Economic Warfare, men burde det ikke i højere grad være indarbejdet i de andre kapitler, evt. ved hjælp af referencer fra efterkrigstidens litteratur?

Nogle af afsnittets modeller er verbalt, andre algebraisk og atter andre geometrisk opstillede (nogle er fremstillet på flere måder). De mest koncise modeller er vel de algebraiske. Det synes mig en svaghed, at der mangler geometriske eller algebraiske modeller til belysning af så vigtige spørgsmål som dem, der behandles i kapitel 54, »Several Prices and Several Products in the Same Firm« og i kapitel 58, »Dynamics and the Structure of the Market«.

Fremstillingen af det næsten *homogene marked* er værdifuld. Der findes vistnok ikke i virkeligheden *homogene markeder*, men der findes en række områder, der grænser op til idealtilfældet, og derfor er en nærmere udvikling af de forskellige mulige tænke måder, man står overfor på det næsten *homogene marked*, af stor værdi. Udtrykket »Power of Expansion« (ekspansionskraft) om forholdet mellem den individuelle afsætningskurves hældning og hældningen af markedets totalefterspørgselskurve, burde dog nok have haft et mindre fysisk navn end »kraft«. Der er jo tale om en mulighed, et potential.

Ligesom behandlingen af det næsten *homogene marked* er omtalen af *økonomisk krigsførelse* et originalt Zeuthen-arbejde. Den måde, hvorpå forfatteren opstiller en kombination af sandsynlighed og adfærd, når det gælder f. eks. en arbejdskamp, er utvivlsomt af stor vejledende værdi.

Man kunne måske ønske at Zeuthen havde opstillet sin model i den fra spilteorien almindelig kendte pay-off matrix. Motiveringen for at opstille betragtningerne i en udbyttetabel kan være, at man umiddelbart kan få en række alter-

nativer til problemet løn/strejke ind i billedet, ligesom man kan få alternative omregninger til penge af de forskellige muligheder. Det kunne f. eks. tænkes, at arbejdere og arbejdsgivere ikke vurderer en arbejdstidsforkortelse på en halv time om ugen til samme pengebeløb, alt efter hvilken adfærd, de selv og modparten kan tænke at sætte i værk efter en sådan ændring i arbejdsbetingelserne.

Man kan ikke bebrejde Zeuthen at han ikke har den syndflod af artikler med, der i de senere år er kommet frem om spilteori, men han burde måske i forbindelse med *Economic Warfare* have nævnt en principiel artikel som Nash: *The Bargaining Problem* (*Econometrica*, 1950). Ligeledes burde vel *n-person* spillene være behandlet.

Problemet om hvordan man i en virksomhed med *flervareproduktion* tilpasser sin produktionspris og afsætningspolitik på en sådan måde, at man får maksimal gevinst eller når et andet givet formål, tør jo siges at være det egentlige praktisk relevante driftsøkonomiske problem. Mærkeligt nok er dette problem set fra en pragmatisk synsvinkel stort set uløst, der er ikke angivet metoder, som kan sige en virksomheds ledelse, hvordan den kan få de forskellige parametre til at harmonere.

Det ville utvivlsomt have været af værdi, hvis Zeuthen havde viet dette problem større anstrengelser. Her affærdiges det på to sider med henvisninger til arbejder af økonomer, der ganske vist er kendte, men hvis artikler på området er over 15 år gamle.

Da Zeuthen har beskæftiget sig indgående med de lineære ligningers anvendelse i økonomien, kunne han måske med held have forsøgt at overføre en række maksimerings- og minimeringsproblemer ved hjælp af lineære ligninger fra makroøkonomien til dette mikroøkonomiske problem. Et fremskridt på dette felt i de senere år er jo alternative lineære programmeringer gående over i dynamisk og kvadratisk programmering.

Den model, som Zeuthen har opstillet om *forskellige virksomheders handle-måde i et kartel*, er en blanding af pragmatisk og deskriptiv økonomi. Ud fra de forudsætninger, som Zeuthen tillægger virksomhederne, er hans fremstilling omkring fig. 42 »Cartel Negotiations« uangribelig. Men spørgsmålet er, om disse forudsætninger er relevante. På grundlag af Bjarke Fogs diskussion af disse spørgsmål i sin bog *Priskalkulation og Prispolitik*, (s. 260—278) synes det, der interesserer deltagerne i de indledende kartelforhandlinger, først og fremmest at være, hvilken mindstepris man kan få fastsat, hvorimod der ikke argumenteres for fælles gevinstmaximering, sådan som Zeuthen antager.

MARKEDSFORMER OG SAMFUNDSSTRUKTUR (2)

Af Niels Nørregaard*

»The society of our days is highly characterized by political interference. If e.g., some change or other occurs in the quantity of production or its direction, the economic consequences will depend on the reactions of the State, and these again will be very much dependent on the particular conditions of the moment and the place«. Således skriver Zeuthen i et nyt afsnit i bogens fjerde del om markedsformer og samfundsstruktur. Og med disse ord har han i grunden taget vinden af en del af den kritik, som jeg vil fremføre nedenfor. Når jeg alligevel

* Sekretær i Skattedepartementet.

1. Pg. 226 f.n.